

הקשר שבין זהותו המקצועית של המורה לבין היקף ואופי השימוש שלו באפליקציית הווטסאפ בתקשורת עם התלמיד (מאמר קצר)

תומר אפרת
המכללה האקדמית
עמק יזרעאל

מירן בוניאל-נסים
המכללה האקדמית
עמק יזרעאל
meyranb@yvc.ac.il

The Association between the Teachers' Professional Identity and the Frequency and Type of their Use of WhatsApp in their Communication with Students (Short Paper)

Meyran Boniel-Nissim
The Max Stern Yezreel
Valley College
meyranb@yvc.ac.il

Tomer Efrat
The Max Stern Yezreel
Valley College

Abstract

Objectives: WhatsApp use at school is mainly done within the framework of transferring educational content. However, WhatsApp is a tool for personal communication that can go beyond the academic and official discourse between teacher and student. There is evidence that a teacher's showing care towards their student is essential for the student's academic functioning. Additionally, the communication on WhatsApp between them was experienced as acceptable and positive among the students. Therefore, the present study examined the association between the teachers' professional identity and the frequency and type of WhatsApp used in communication with the students. The hypothesis was that teachers with a higher sense of professional identity would have a higher sense of commitment and care towards the student, leading to more comprehensive communication via WhatsApp.

Methodology: A convenience sample of 142 teachers who answered questionnaires.

Results: The regression model for predicting the use of WhatsApp in teacher-student communication was found to be significant ($F(2, 141) = 10.20, p < .01$), where the predictor variables add 11% to the explained variance of WhatsApp uses in the teacher-student communication. According to the hypothesis, teachers with a higher professional identity felt a higher degree of commitment and care towards their students, leading to more comprehensive communication with them through WhatsApp.

Conclusions: In the digital age, communication on WhatsApp is another expression of the teachers' sense of commitment towards the students.

Keywords: Teachers – Student Communication, WhatsApp, Professional Identity.

תקציר

מטרות: שימוש בווטסאפ בבית הספר נעשה לרוב במסגרת העברת תכנים לימודיים או הודעות. אולם הווטסאפ מהווה כלי לתקשורת אישית אשר יכולה לחרוג מהשיח הלימודי ורשמי בין המורה לתלמיד. ישנן עדויות לכך שהפגנת אכפתיות של המורה כלפי התלמיד, המהווה ערך בזהותו המקצועית, הינה חשובה לתפקוד התלמיד. כמו כן, שיח בווטסאפ בין אלו נחוה כמקובל

וחיובי בקרב התלמידים. אם כך, מטרת המחקר הייתה לבחון את הקשר בין זהותו המקצועית של המורה לבין היקף ואופי השימוש שלו באפליקציית הוואטסאפ בתקשורת עם התלמיד. השערת המחקר הייתה כי מורים בעלי תחושת זהות מקצועית גבוהה יותר, יהיו בעלי תחושת מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר כלפי התלמיד, אשר תוביל לתקשורת אישית עימו בוואטסאפ, החורגת מגבולות השיח הלימודי.

מתודולוגיה: מדגם של 142 מורים אשר ענו על שאלונים.

תוצאות: מודל הרגרסיה לניבוי השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד נמצא מובהק ($F(2, 141) = 10.20, p < .01$), כאשר המשתנים המנבאים מוסיפים 11% לשונות המוסברת של השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד. בהתאם להשערה, מורים בעלי זהות מקצועית גבוהה יותר הרגישו מידת מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר כלפי תלמידיהם אשר הובילה לקשר אישי עם תלמידיהם בוואטסאפ.

מסקנות: בעידן הדיגיטלי, התקשורת בוואטסאפ מהווה ביטוי נוסף לתחושת המחויבות של המורים כלפי התלמידים.

מילות מפתח: תקשורת מורים – תלמידים, וואטסאפ, זהות מקצועית.

הבניית הזהות המקצועית של המורה הינה תהליך מתמשך, בו בוחן המורה את ערכיו והתנסויותיו, ואת תפקידו ויחסיו עם התלמידים. מערכות יחסים מיטביות בין מורה-תלמיד, מעודדות צמיחה אינטלקטואלית ורגשית בקרב התלמיד (Huang & Wang, 2024). ביטוי של הזהות המקצועית הינו מידת האכפתיות של המורה כלפי תלמידיו. זו נמצאה כתורמת לאיכות הלמידה ולשיפור הישגים (Frelin & Fransson, 2017). אכפתיות יכולה לבוא לידי ביטוי בתקשורת עם התלמיד מעבר לשעות בית הספר. הכלי המרכזי המשמש לכך כיום הינו הוואטסאפ. כ-76% מהתלמידים מקיימים קשר עם מוריהם בוואטסאפ מספר פעמים בשבוע, אחר הצהריים (Hershkovitz et al, 2019).

בעוד מחקרים קודמים מתמקדים בפוטנציאל הדידקטי של תקשורת בוואטסאפ (רוזנברג ואסטרן, 2017), המחקר הנוכחי מבקש לבחון האם התקשורת בוואטסאפ הממוקדת ברווחת הילד, בין מורה לתלמיד, מהווה ביטוי לתחושת המחויבות והאכפתיות של המורה. ההשערה: מורים בעלי תחושת זהות מקצועית גבוהה יהיו בעלי תחושת מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר כלפי התלמיד, אשר תוביל לתקשורת אישית יותר עימו באפליקציית הוואטסאפ, החורגת מגבולות השיח הלימודי.

מתודולוגיה

מדגם

142 מורים מחטיבה ותיכון, מרביתם נשים (כ-87%), גיל ממוצע 43 שנים. מרבית המדגם יהודים (כ-98%). הוותק הממוצע בהוראה כ-15 שנים.

כלי מחקר

פרטיים סוציו-דמוגרפי: כלל מידע כמו מין, גיל, כיתות לימוד, מקצוע לימוד, וותק. **זהות מקצועית** (ווים ופישרמן, 2011): כלל 12 פריטים בסולם ליקרט מ-1 עד 5, כאשר 1 = "לא נכון כלל" ו-5 = "נכון מאוד". דוגמא להיגד: "אני חושב שמקצוע ההוראה הוא המקצוע המתאים לי ביותר". מהימנות אלפא של קרונבך $a = 0.90$.

מחויבות ואכפתיות לרווחה האישית של התלמידים מצד המורים (Eldor, & Shoshani, 2016; Teachers Caring Questionnaire): על המורה לציין את המידה בה שמונת הפריטים מתאימים להרגשתו כלפי תלמידו, על פני סולם ליקרט מ-1, כאשר 1 = "כלל לא" ו-7 = "תמיד". דוגמא להיגד: "עד כמה אתה מרגיש אכפתיות ודאגה כלפי התלמידים שלך?". מהימנות אלפא של קרונבך $a = 0.96$.

תקשורת בוואטסאפ – מורה-תלמיד: לצורכי המחקר נבנה שאלון אשר מטרתו לבדוק את סוג ותכיפות הקשר בין מורה לתלמיד באמצעות אפליקציית הוואטסאפ. בספרות המחקר לא נמצא שאלון אשר בוחן היבט זה. פיתוח של השאלון כלל 6 פריטים על גבי סולם ליקרט בן 5 רמות (1 = אף פעם / 2 לעיתים רחוקות / 3 מידי פעם / 4 לעיתים קרובות / 5 כמעט כל הזמן). דוגמא להיגד "באיזו תדירות אתה מתעניין בשלומו של התלמיד באמצעות הוואטסאפ". במחקר זה מהימנות אלפא של קרונבך נמצאה $a = 0.88$.

מהלך המחקר

דגימת נוחות של 142 מורים מרחבי הארץ, המלמדים לפחות חצי משרה בבית הספר (ממלכתי), בשכבות ז'-יב' (מתוך הציפייה שבגילאים אלו לתלמידים יש כבר פלאפון אישי). קישור הכולל את השאלונים הופץ בין החודשים ינואר – מרץ 2023. עם כניסה לקישור הופיע דף הסכמה מדעת שהצריך אישור של הממלא להשתתפות במחקר, הכולל מידע למי מיועד השאלון, אנונימיות המענה, האפשרות לעצור את ההשתתפות ופרטי החוקרים.

ממצאים

טבלה 1. מאפיינים תיאוריים של משתני המחקר המרכזיים (N=142)

Max	Min	SD	M	המשתנה
5.00	1.82	0.76	3.81	זהות מקצועית
7.00	1.88	1.22	5.39	מחויבות ואכפתיות לרווחת התלמיד
5.00	1.00	0.91	3.31	שימוש בוואטסאפ מורה-תלמיד

המורים דיווחו על רמה בינונית-גבוהה של זהות מקצועית (ממוצע 3.81 בסולם 1-5) ועל רמה גבוהה במוצוע של מחויבות ואכפתיות לרווחת התלמיד (ממוצע 5.39 בסולם 1-7). היקף השימוש של המורים באפליקציית הוואטסאפ בקשר עם התלמידים הוא במוצוע בטווח הבינוני (ממוצע 3.31 בסולם 1-5) (טבלה 1).

טבלה 2. מתאמי פירסון בין משתני המחקר המרכזיים (N=142)

4	3	2	1	
			---	וותק המורה
		---	.30**	זהות מקצועית
	---	.51**	.11	מחויבות ואכפתיות
---	.32**	.29**	.03	שימוש בוואטסאפ

$p < .05^*$, $p < .01^{**}$

נמצא קשר חיובי מובהק בין וותק המורה לבין הזהות המקצועית של המורה ($r = 0.30$, $p < .01$). לא נמצאו קשרים מובהקים בין וותק המורה לבין רמת המחויבות והאכפתיות כלפי התלמידים או לבין תדירות השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד.

נמצא קשר חיובי מובהק בין הזהות המקצועית של המורה לבין רמת המחויבות והאכפתיות כלפי התלמידים ($r = 0.51$, $p < .01$). בנוסף, נמצא קשר חיובי מובהק בין הזהות המקצועית של המורה לבין תדירות השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד ($r = 0.29$, $p < .01$). לבסוף, נמצא קשר חיובי מובהק בין רמת המחויבות והאכפתיות של המורים כלפי התלמידים לבין תדירות השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד ($r = 0.32$, $p < .01$) (טבלה 2).

לבדיקת השערת המחקר, לפיה מורים בעלי זהות מקצועית גבוהה יותר ירגישו מידת מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר כלפי תלמידיהם אשר תוביל לקשר מקיף יותר עם תלמידיהם באמצעות הוואטסאפ, נערך מודל ניבוי באמצעות רגרסיה ליניארית היררכית ובדיקת אפקט התיווך באמצעות PROCESS (טבלה 3).

טבלה 3. מקדמי רגרסיה לניבוי השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד

מנבאים	β	SE	מקדמים B	t	R^2
צעד ראשון					
זהות מקצועית	0.29	0.09	0.35	3.66**	0.08
צעד שני					
זהות מקצועית	0.17	0.11	0.21	1.90	0.11
מחויבות ואכפתיות	0.23	0.07	0.17	2.53*	

$p < .05^*$, $p < .01^{**}$

מודל הרגרסיה לניבוי השימוש בוואטסאפ בקשר מורה-תלמיד נמצא מובהק ($F(2, 141) = 10.20, p < .01$), כאשר המשתנים המנבאים מוסיפים 11% לשונות המוסברת של השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד. אפשר לראות שבצעד הראשון למשתנה של הזהות המקצועית הייתה תרומה ייחודית וחיונית מובהקת במודל. זהות מקצועית מגובשת יותר קשורה בשימוש תדיר באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד. בצעד השני, למנבא של מחויבות ואכפתיות הייתה תרומה ייחודית חיונית מובהקת במודל. מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר של המורים קשורה בשימוש תדיר באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד. האפקט העקיף של המחויבות והאכפתיות של המורה על השימוש באפליקציית וואטסאפ בקשר מורה-תלמיד נמצא מובהק ($t = 2.53, p = 0.01, CI: .015-.281$).

ממצאים אלו מלמדים שהשערת המחקר, לפיה מורים בעלי זהות מקצועית גבוהה יותר ירגישו מידת מחויבות ואכפתיות גבוהה יותר כלפי תלמידיהם, אשר תוביל לקשר מקיף יותר עם תלמידיהם באמצעות הוואטסאפ, אוששה.

דיון

ממצאי המחקר תומכים בכך שתחושת הזהות המקצועית של המורה קשורה במחויבותו כלפי מקצוע ההוראה וכלפי תלמידיו (Huang & Wang, 2024). המחקר הנוכחי מרחיב ממצאים אלו ומראה שביטוי אפשרי לכך הוא בתקשורת תדירה בוואטסאפ עם התלמיד שלא למטרות למידה.

במחקר לא נמצא קשר בין וותק המורה לבין מידת המחויבות והאכפתיות שלו כלפי התלמיד או כלפי היקף ואופי השימוש שלו באפליקציית הוואטסאפ בתקשורת עם התלמיד. הסבר אפשרי טמון בכך, שמורים בשנות ההוראה הראשונות שלהם הינם בעלי מוטיבציה והתלהבות רבה כלפי מקצוע ההוראה (Slomp et al., 2022). לכן, ייתכן שמורים אלה יפגינו גם אכפתיות ומחויבות גבוהות כלפי התלמידים.

לא נמצא קשר מובהק בין וותק המורה לבין השימוש שלו באפליקציית הוואטסאפ בתקשורת עם התלמיד. ניכר שהקשרים הנוצרים בין המורה לבין התלמיד באפליקציית חוצים מגזרים וגילאים, ואינם רק נחלתם של מורים צעירים (שוורץ ועמיתים, 2017).

לצד תרומתו של מהחקר הנוכחי לספרות המחקר, יש להתייחס גם למגבלותיו ודרכי ההתמודדות עימן. ראשית, יש מקום להרחיב את המדגם כך שישקף יותר שונות בין המורים בארץ. ניתן להעמיק את הממצאים באמצעות ראיונות עומק של מורים ותלמידים וניתוח טקסטים בוואטסאפ, לצד שאלוני דיווח עצמי.

ממצאי מחקר אלו חשובים לצורך השמעת קולם של המורים ודיוק חוזרי המנכ"ל של משרד החינוך. בדצמבר 2011 חוזר המנכ"ל אסר על המורים לקיים קשר עם תלמידים ברשתות חברתיות. באפריל 2013 יצא עדכון לחוזר מנכ"ל המאפשר קיום קשר תחת הנחיות ספציפיות. עדויות מחקריות ומקצועיות מצביעות על קיום קשר זה החורג מהתקשורת הדידקטית. אם כך, יש מקום להתאים את חוזרי המנכ"ל כדי שישקפו את השטח.

מקורות

רוזנברג, ח' ואסטרך, ק'. (2017). מורים ותלמידים בווטסאפ: נקודת המבט של התלמיד. הוצאת מכון מופ"ת. שוורץ, ב', רוזנברג, ח' ואסטרך, ק'. (2017). חומות החינוך נפלו ברשת? מורים תלמידים ורשתות חברתיות. הוצאת מכון מופ"ת.

- Eldor, L., & Shoshani, A. (2016). Caring relationship in school staff: Exploring the link between compassion and teacher work engagement. *Teaching and Teacher Education, 5*, 54.
- Frelin, A., & Fransson, G. (2017). Four components that sustain teachers' commitment to students—a relational and temporal model. *Reflective Practice, 18*(5), 641-654.
- Hershkovitz, A., Elijah, A. M., & Zedan, D. (2019). Whatsapp is the message: out-of-class communication, student-teacher relationship, and classroom environment. *Journal of Information Technology Education, 18*, 21.
- Huang, X., & Wang, C. (2024). Pre-service teachers' professional identity transformation: A positioning theory perspective. *Professional Development in Education, 50*, 174-191.
- Komba, S. C., & Kira, E. S. (2013). The effectiveness of teaching practice in improving student teachers' teaching skills in Tanzania. *Journal of Education and Practice, 4*, 157-163.
- Slemp, G. R., Field, J. G., & Cho, A. S. (2020). A meta-analysis of autonomous and controlled forms of teacher motivation. *Journal of Vocational Behavior, 121*, 103459.